

4. Європейські експерти допоможуть Україні адаптувати екологічне законодавство до норм ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.menr.gov.ua/press-center/news/123-news1/3452-yevropeiski-eksperty-dopomozhut-ukraini-adaptuvaty-ekolohichne-zakonodavstvo-do-norm-yes>.

*Анісімова Ганна Валеріївна – к. ю. н., доцент кафедри екологічного права
Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого*

Т. О. Барабаш

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ У КОНТЕКСТІ ВИМОГ СОТ

У статті розкрито проблеми правового регулювання забезпечення екологічної безпеки сільськогосподарської продукції. Досліджуються питання підвищення ефективності аграрного сектору економіки. Визначаються перспективні завдання у досліджуваній сфері в контексті вимог СОТ.

Ключові слова: екологічна безпека, сільськогосподарська продукція, агропромислова державна політика.

Досліджуючи питання правового регулювання забезпечення Україною екологічної безпеки сільськогосподарської продукції у контексті вимог СОТ, необхідно звернути увагу на виконання нашою державою своїх міжнародно-правових зобов'язань у сфері екологічної безпеки сільськогосподарської продукції. У цьому аспекті актуалізуються проблеми внутрішньої агропромислової та продовольчої державної політики. Okремо слід зупинитися на впровадженні правових, організаційних і економічних механізмів, за допомогою яких має відбутися підвищення ефективності аграрного сектору української економіки. Важливим у зв'язку з цим стає також вирішення соціально-правових проблем сільського населення та забезпечення комплексного і сталого розвитку сільських територій України.

Зважаючи на важливість наведеного, метою роботи є узагальнення законодавчого і нормативно-правового забезпечення функціонування підприємств агропромислової сфери, а також визначення напрямків ви-

рішення окремих питань правового регулювання забезпечення Україною екологічної безпеки сільськогосподарської продукції у контексті вимог СОТ. З огляду на поставлену мету передусім треба вирішити наступні завдання: розкрити сутність низки нормативно-законодавчих документів; систематизувати і узагальнити законодавчу практику стосовно інновацій у господарській діяльності підприємств аграрної сфери.

Актуальність окресленої проблеми визначається недостатньою емпіричною базою і невеликою кількістю праць, присвячених аналізу нормативно-правового регулювання забезпечення Україною екологічної безпеки сільськогосподарської продукції відповідно до вимог СОТ. У контексті завдань нашого дослідження слід назвати таких вітчизняних і зарубіжних учених, як: А. П. Гетьман, О. С. Заржицький, А. В. Духневич, Д. А. Еделев, К. А. Кондратьєва, Ю. А. Краснова, А. Н. Мамцев, С. А. Павлов, С. М. Романко та ін. [13–20]. Дослідження цих науковців можуть стати теоретичною базою для подальшого вивчення проблеми.

Міжнародний досвід підтверджує, що системи еколого-правових норм різних держав постійно розвиваються і мають такі специфічні ознаки:

- 1) міжнародні еколого-правові норми базуються на законах природи;
- 2) їх формування зумовлене взаємодією екологічних, економічних, соціальних та політичних вимог і чинників;
- 3) вони мають комплексний характер, зумовлений специфікою самих відносин, які складаються між суб'єктами міжнародного права у сфері охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки;
- 4) їм притаманна антропоцентрична спрямованість, тобто забезпечення і захист права людини на сприятливе навколишнє середовище, закріплене в Декларації принципів із навколишнього середовища та розвитку, прийнятої в Ріо-де-Жанейро в 1992 р.;
- 5) у суспільстві спостерігається процес надання цим нормам глобального екологічного характеру, збільшенням різного роду екологічних загроз;
- 6) відбувається екологізація різних сфер міжнародно-правового регулювання;
- 7) вказані норми враховують рівень науково-технічного розвитку, нові наукові здобутки та визначають умови міждержавного співробітництва у сфері екологічно безпечних технологій, досліджень тощо.

Україна бере активну участь у міжнародно-правовому співробітництві у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів та створенні умов для екологічної безпеки. Відповідно до ст. 9 Конституції України чинні міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких надала Верховна Рада України, стають частиною національного законодавства України. Будучи ратифікованими, норми міжнародних договорів потребують подальшої імплементації на національному рівні. У свою чергу, стан розвитку національного законодавства України в зазначеній сфері також впливає на міжнародно-правове регулювання галузі [14, с. 184].

З огляду на сказане додамо, що, беручи на себе зобов'язання з модернізації сфери екологічної безпеки і вдосконалення національного законодавства, українська держава передусім повинна вирішувати проблеми щодо забезпечення суб'єктивного права громадян на безпечне для життя і здоров'я, навколишнє природне середовище; реалізацію інституційно-правових гарантій екологічної безпеки.

У контексті виконання Україною зобов'язань щодо якості і безпечності сільськогосподарських товарів (продовольчої безпеки) відповідно до Угоди СОТ «Про сільське господарство» [1] необхідно детально вивчити приписи, які визначають загальні засади механізму організаційно-правового регулювання екологічної безпеки сільськогосподарської продукції [13, с. 94]. Для цього звернемося до законодавства.

Зауважимо, що до цієї групи приписів належать положення Конституції України [2], також відповідних законів України: «Основи законодавства України про охорону здоров'я» [3], «Про охорону навколишнього природного середовища» [4], «Про основи національної безпеки України» [5]. Про необхідність дотримання громадянами та юридичними особами санітарно-гігієнічних та санітарно-протиепідемічних правил і норм при здійсненні будь-якої діяльності йдеться в нормах Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» [6], а закони України «Про відходи» [7] та «Про безпечність та якість харчових продуктів» [8] визначають належний рівень захисту здоров'я людей.

Питання безпеки сільськогосподарської сировини регулюється розділом V Закону України «Про пестициди та агрохімікати» [9], який містить 3 нормативні приписи про відповідність сировини санітарним вимогам щодо максимальних меж залишків у ній пестицидів і агрохімікатів, а також положення про подальші дії з сировиною, яка цим вимогам

не відповідає. У сфері забезпечення якості та безпеки риби, інших водних живих ресурсів та харчової продукції діє Закон України «Про рибу, інші живі водні ресурси та харчову продукцію з них» [10]. Названий Закон регулює якість та безпеку продуктів лову та харчової продукції з них і встановлює вимоги до переробки цих продуктів, необхідність контролю критичних точок виробництва продуктів лову та харчової продукції з них, тобто норму, що впроваджує принципи системи НАССР (Система аналізу небезпек і критичних точок контролю (англ. НАССР Hazard Analysis Critical Control Point) у переробку продуктів лову, а також створення та акредитацію виробничої лабораторії з контролю за якістю та безпекою цієї продукції, передбачає атестацію виробництва з переробки продуктів лову, підтвердження відповідності якості та безпеки харчових продуктів лову та харчової продукції з них чинному законодавству [13, с. 96].

Право споживача на безпеку продукції закріплено у ст. 14 Закону України «Про захист прав споживачів» [12] та захищається такими заходами:

- 1) заборонаю відповідних органів виконавчої влади випуску і реалізації продукції, якщо немає нормативно закріплених вимог до її безпеки;
- 2) установленням строку придатності на продукцію, використання якої понад визначений строк може становити небезпеку для здоров'я споживачів;
- 3) належним виконанням виробником продукції своїх обов'язків щодо забезпечення безпеки продукції.

Розглянувши приписи, які стосуються безпеки особи-споживача, перейдемо до стратегії розвитку АПК. У цілому вона має орієнтуватися на адаптацію експортно-імпорتنих операцій до зовнішнього економічного середовища. Для цього необхідно планувати зближення з міжнародною системою стандартизації – ISO. Внутрішнє ринкове середовище України і її АПК мають бути адаптовані до системи Світової організації торгівлі.

Подальше удосконалення чинного законодавства України у сфері забезпечення безпеки сільськогосподарської продукції варто проводити у напрямку нормативно-правового регулювання організаційних заходів, передбачених Законом України «Про безпечність та якість харчових продуктів» [8]. До них належать, наприклад, такі обов'язки: провадити діяльність із дотриманням вимог екологічної безпеки, інших екологічних нормативів; застосовувати санітарні заходи, належну практику виробни-

цтва та системи НАССР; забезпечувати оптимальні умови зберігання харчових продуктів; надавати безперешкодний доступу представників контролюючих органів до зразків продукції та необхідних документів.

Вказані нормативно-організаційні механізми відповідають вимогам Регламенту ЄС 853/2004 від 29 квітня 2004 р. про спеціальні правила гігієни для продуктів тваринного походження та Регламенту ЄС 854/2004 від 29 квітня 2004 р. про спеціальні правила офіційного контролю продуктів тваринного походження, призначених для споживання людиною, у яких встановлені вимоги до якості та безпеки окремих видів продукції тваринництва та визначені процедури їх забезпечення [17, с. 195].

Наступним кроком щодо забезпечення безпеки сільськогосподарської продукції є послідовна реалізація закріпленого у ст. 58, 59, 68, 71, 79, 80 Закону України «Про ветеринарну медицину» [11] основного принципу європейського законодавства у сфері безпеки продукції – принципу простежуваності всіх етапів харчового ланцюга виробництва продукції і для неїстівних продуктів тваринного походження шляхом встановлення обов'язку виробника ведення та зберігання записів, які дозволяють відстежити закуплену ним сировину, та продаж виробленої продукції протягом трьох років.

Подальшого розвитку вимагає нормативно-правове врегулювання ліквідаційних механізмів:

- добровільного вилучення з обігу небезпечної, непридатної до споживання або неправильно маркованої продукції;
- виправлення недоліків харчових продуктів, які знаходяться в обігу;
- добровільного знищення небезпечної продукції виробником під контролем ветеринарного інспектора;
- компенсації шкоди, заподіяної споживачам внаслідок:
 - 1) забруднення або іншого негативного впливу на навколишнє середовище;
 - 2) споживання небезпечних чи неправильно маркованих харчових продуктів;
 - 3) використання небезпечної продукції;
 - 4) порушення вимог санітарного законодавства.

Підсумовуючи вищесказане, варто наголосити на необхідності вдосконалення українського законодавства у сфері нормативно-правового регулювання забезпечення екологічної безпеки сільськогосподарської

продукції відповідно до міжнародно-правових актів, що встановлюють загальні принципи, на яких ґрунтується природоохоронна діяльність у цілому, а особливо тих, що регулюють відносини у сфері екологічної безпеки сільськогосподарської продукції.

До перспективних завдань у досліджуваній сфері в контексті вимог СОТ слід віднести: проведення ефективної політики безпеки продуктів харчування; впровадження міжнародної системи аналізу ризиків і критичних контрольних точок (НАССР); втілення принципу попередження при управлінні ризиками; визначення важливих характеристик сільськогосподарської продукції та способів її виробництва й переробки.

Водночас із впровадженням міжнародної системи аналізу ризиків і критичних контрольних точок (НАССР) необхідно, на нашу думку:

1) запровадити супутні програми, приміром, належну гігієнічну практику згідно з Кодексом Аліментаріус та вимогами до безпеки харчових продуктів. Подібна практика в Україні, зокрема, регулюється ст. 1 Закону України «Про безпечність та якість харчових продуктів», яка формально визначає поняття належної практики виробництва, але фактично не розкриває її змісту;

2) використовувати досвід діяльності Європейського органу з питань безпеки харчової продукції (EFSA) щодо процедури збору інформації та оцінки ризиків у сфері безпеки сільськогосподарської та харчової продукції;

3) закріпити в чинному законодавстві України правила, які покликані визначати, ким та як має здійснюватися збір інформації та оцінка ризиків у сфері безпеки сільськогосподарської та харчової продукції;

4) створити контролюючий орган – Національне агентство із контролю за якістю та безпекою продукції, який виконував би функцію зі збору інформації та оцінки ризиків у сфері екологічної безпеки сільськогосподарської та харчової продукції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Угода про сільське господарство [Електронний ресурс] : від 15.04.1994. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верхов. Ради України 28 черв. 1996 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
3. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19 листоп. 1992 р. № 2801-ХІІ // Відом. Верхов. Ради України. – 1993. – № 4. – Ст. 19. – Ст. 429.

4. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 черв. 1991 р. №1264-ХІІ // Відом. Верхов. Ради України. – 1991. – №41. – Ст. 546.
5. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19 черв. 2003 р. №964-ІV // Відом. Верхов. Ради України. – 2003. – №39. – Ст. 351.
6. Про захист населення від інфекційних хвороб : Закон України від 6 квіт. 2000 р. №1645-ІІІ // Відом. Верхов. Ради України. – 2000. – №29. – Ст. 228.
7. Про відходи : Закон України від 5 берез. 1998 р. №187/98-ВР // Відом. Верхов. Ради України. – 1998. – №36. – Ст. 242.
8. Про безпечність та якість харчових продуктів : Закон України від 6 верес. 2005 р. №771-97/ВР // Відом. Верхов. Ради України. – 2005. – №50. – Ст. 533.
9. Про пестициди і агрохімікати : Закон України від 2 берез. 1995 р. №86-95/ВР // Відом. Верхов. Ради України. – 1995. – №14. – Ст. 91.
10. Про рибу, інші живі водні ресурси та харчову продукцію з них : Закон України від 6 лют. 2003 р. №486-ІV // Відом. Верхов. Ради України. – 2003. – №15. – Ст. 107.
11. Про ветеринарну медицину : Закон України від 25 черв. 1992 р. №2498-ХІІ // Відом. Верхов. Ради України. – 1992. – №36. – Ст. 531.
12. Про захист прав споживачів : Закон України від 1 груд. 2005 р. №3161-ІV // Відом. Верхов. Ради України. – 2006. – №7. – Ст. 84.
13. Гетьман А. П. Право на безпечне життя для здоров'я довілля та його судовий захист / А. П. Гетьман // Правові засади гарантування та захисту прав і свобод людини і громадянина : міжнар. наук.-практ. конф. (23 листоп. 2012 р., м. Полтава) : зб. наук. ст. та тез наук. повідомл. / Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого»; Полтав. юрид. ін-т; Нац. акад. прав. наук України; Наук.-дослід. ін-т держ. буд-ва та місц. самоврядування; Асоц. випускників Нац. ун-ту «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». – Х. : Точка, 2012. – Ч. 1. – С. 16–17.
14. Духневич А. В. Нормативно-правове регулювання забезпечення Україною екологічної безпеки сільськогосподарської продукції відповідно до вимог СОТ / А. В. Духневич // Бюл. М-ва юстиції України. – 2014. – №1. – С. 93–100.
15. Еделев Д. А. Международный опыт обеспечения безопасности и качества продуктов питания / Д. А. Еделев, В. М. Кантре, В. А. Матсон // Пищевая пром-сть. – 2010. – №12. – С. 70–71.
16. Кондратьєва К. Юридичне поняття та особливості екологічної безпеки у сфері сільськогосподарського виробництва / К. Кондратьєва // Юрид. Україна. – 2012. – №12. – С. 85–89.
17. Краснова Ю. А. Проблеми правового забезпечення екологічної безпеки у сільському господарстві України / Ю. А. Краснова // Аграрне право як галузь права, юридична наука і навчальна дисципліна : матеріали Всеукр. круглого столу (25 трав. 2012 р.). – К., 2012. – С. 87–90.

18. Мамцев А. Н. Управление безопасностью пищевых продуктов на основе принципов ХАССП: [система ХАССП (анализ рисков и критические контрольные точки) обеспечивает безопасность пищевых продуктов и повышает их конкурентоспособность] / А. Н. Мамцев, Е. В. Кузнецова // Достижения науки и техники АПК. – 2007. – № 12. – С. 30–31.
19. Павлова С. А. Методы получения экспертной оценки экологической ситуации в АПК: [основаны на комплексе оценочных, информативных показателей, должны включаться в модели исследования ситуации и в систему общей экспертной оценки экологической ситуации] / С. А. Павлова, И. Е. Павлов // Аграр. наука. – 2008. – № 11. – С. 12–14.
20. Романко С. М. Нормативно-правове регулювання права споживача на якість та безпеку сільськогосподарської продукції [Електронний ресурс] / С. М. Романко // Актуал. пробл. вдосконалення чин. законодавства України. – 2012. – Вип. 30. – С. 193–199.

*Барабаш Тетяна Олегівна – к. ю. н., асистент кафедри екологічного права
Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого*

М. К. Черкашина

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ У СФЕРІ ВОДОПОСТАЧАННЯ ЯК СЕКТОРІ ЖИТЛОВО- КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ

У статті розглянуто проблеми забезпечення екологічної безпеки у сфері водопостачання в Україні. У публікації визначено ключові заплановані зміни, до яких слід віднести: закріплення зобов'язання держави забезпечити усі міста та селища системами каналізації; створення переліку уразливих зон та запровадження принципу додаткової очистки стічних вод перед скидом у таких зонах.

Ключові слова: *екологічна безпека, водопостачання, водопровідні мережі, житлово-комунальне господарство, система каналізації.*

Четверта частина очисних споруд водопровідної мережі, кожна п'ята насосна станція та половина насосних агрегатів України відпрацювали нормативний строк експлуатації. В аварійному стані перебуває понад 37 тис. кілометрів водопровідних та 14 тис. кілометрів каналізаційних мереж, або більше 30 відсотків їх загальної довжини, витоки з яких крім